

Podach és Vértes: A társadalmi fejlődés iránya.*

A kommunizmus gyakorlati kivételének kérdése.

Azoknak, akik az örökös küzdelemben nem veszítik el a célt, a harcolóknak és a kidőlteknak ajánljuk e munkát, ha méltó hozzájuk.

A korhadt épület összeomlott. Ahol még csak roskadozik, nincs az a kéz, mely megszilárdíthatná. Nálunk, hol a háborús leszámolás megkezdődött, már csak romjai merednek. Az avult rend a végzetét egy erejét meghaladó vállalkozással maga okozta, mintha tudatos daccal húzta volna át azt a tudományosan is megszerkesztett szép számítást, amely szerint a holnap belenő a tegnapha és elkészülve csendesesen tolja ki azt, mint a fán az ifjú lomb a tavalyit.

Az új világot föl kell építeni. A társadalmi ismereteket már a múlt század egy hatalmas és rendszeres, tudomány alakjában hagyta reánk. Kikutatta a szociális erőket és törvényszerűségeik fölfedezésével — mint a többi tudomány a körzetébe tartozó erőket — úgy ő is kezünkbe adta az övéit, lehetővé téve, hogy az emberi haladás szolgálatába fogják őket. A fejlődésért dolgozni csakis e fölismerések gyakorlati alkalmazásával lehet. Természetszerűleg szűnik itt meg minden régi értelemben vett politika. A cselekedeteknek nem egyéni nagylelkűségből és meglátásokból, hanem a tudás és önzetlenség nászából kell születniük. Csak egyféle társadalomtudomány van, mint ahogy nincs különféle vegyészeti és orvosi tudomány. Abban lehet az orvosok között különbség, hogy az egyik helyi érzéstelenítéssel, a másik elaltatással hajt végre egy műtétet, de megszűnik ez a szabadság ott, ahol valaki ráolvasással vagy imával akar gyógyítani. Épp így minden társadalmi működés, kormányzás, ha elhagyja akár jó, akár rosszhiszeműségéből a szociológia alapját, minden álsiker és taps ellenére, a korától meghaladott kotyvasztó javasasszony színvonalára süllyed. A pártkereteknek, a közéleti ellenfélbarátságok kora elmúlt, csak két tábor lehet: a becsületesség és tanultság az egyik, a becstelenség és butaság gyülevészhada a túlsó parton.

Ma egyetlenegy átfogó rendszerre mutat rá a tudomány,

* Leghelyesebbnek találtuk, hogy a most oly nagy érdeklődés központjában álló kommunista mozgalom elveinek ismertetését oly szerzőkre bízjuk, akik e mozgalommal szemben szimpátiát éreznek. — Szerk.

amely fölépíthető: a kommunizmusra. Tudástól kemény koponyák horpasztották be sokszor gyengébb oldalait; idők, viharok megrázták, nem olcsó elmésségek túsúrásai megkarcolták zománcát, de a törzsében egészséges rendszer életképességével egészítette ki magát és ragyogott tovább. Nincs oly bátor, aki azt állítaná, hogy ez a véglegesen legjobb. Mindenki tudja, hogy a mennyiségtanban is, ahol pedig rögtön ellenőrizhető képletekkel dolgozunk, mennyire távol vagyunk a tökéletestől, csak egészen elvont szellemi tudományokban vitatható még a nem alkotó kritika értéke. A szociológusnak a jelenleg legjobbhoz kell fordulnia: mint az orvos, aki bár kutat a jobb szer után, de addig is az adott legjobbat alkalmazza. Azelőtt, mikor a régi épületet kellett tatarozni, sokszor más eszközökkel dolgoztunk. Most azonban vége van a pepecselő munkának. Egészen új világot kell építeni.

Egységes vezetés nincsen. A tömegnek nincs alkotó programja, a tagadásban azonban annál hatalmasabb. Akik kormányozni vélnek, tehetetlenek. A termelést nem tudják megindítani — bármennyire igyekezzenek is —, bármilyen nagy a hiány mindenben, ugyanakkora a munkanélküliség. A tömeg csak elkerget minisztereket, de nem állítja helyükbe vezéreit, mert szervezete oly laza, hogy nincsenek is vezérei. Pillanatnyi hangulatok teremtette egyesületek diktálnak és nincs velük szemben sem karhatalom, sem értelem. A proletárdiktatúrának kellemetlenebbik formája van meg: nem nyilatkozik, hogy mit akar, azt ki kellene találni, de minden próbálkozást földönt, amely neki nem tetszik. Ha három hónap története nem bizonyítja ezt eléggé, a folytatás véresebb példákat is hozhat. Legyen még nagyobb az anarchia vagy jöhet már most a proletárdiktatúra, amely legalább a maga rendjét megteremti?

A nyers erők csak egy cél érdekében hasznosíthatók és ez a kommunizmus. A forradalmi tömeget a kommunizmus jelszavával fűtötték két emberöltőn át vezérei és juttatták mai hatalmához. A lavina megindult, mérsékelni, megállítani nem lehet. Úgy vagyunk vele, mint azzal az égő szerelemmel, amely ellen az értelem már tehetetlen. Ki kell próbálni. A józan észnek és jóakaratnak ma csak az lehet a szerepe, hogy a legkevesebb zökkenővel igyekezék helyes mederbe terelni azt, aminek jönnie kell, hogy mielőbb benne legyünk vagy túl legyünk rajta.

* * *

I. A kommunista társadalom képe.

a) Termelés, fogyasztás.

Mielőtt a részlettervek és az építkezési program kidolgozásához hozzá lehetne fogni, föl kell vázolni az új épület távlati képét s ha ez tetszetős, megfelelő, akkor lehet pontos alaprajzot készíteni és e kettővel ügyelni arra, hogy a kivitel meg ne hamisíttassék.

Az élet célját nem ismerjük, de nem is kutatjuk. Elfogadjuk a tényt, hogy élünk és ha már élni kell, akkor minél jobban akarunk élni. A boldog élet első feltétele a béke, úgy az országok, mint a nemzetek és osztályok között, tehát szövetséget

kötünk egymással. Mindegyik csak oly értelemben fog fejlődni és terjeszkedni, ahogyan a másiknak nem árt. Mindenki lemond ennyi szabadságról, hogy megnyerjen annyi biztonságot.

A szabadság és a biztonság keretein belül az új rend legfőbb föladata az, hogy egyrészt az élethez való jogot, másrészt a munkához való jogot minden ember számára minél nagyobb mértékben érvényesítse.

A kommunista társadalomnak legfontosabb jellemzője a szükségletre való termelés, tehát először ezzel kell foglalkozni. Az emberiség őskora, a patriarchális kommunizmus szintén a szükségletre termelt, a középkor, a kapitalizmus a piacra termelt, az újkor, a társadalmi kommunizmus ismét a szükséglet kielégítésére fog termelni. Azonban átveszi a kapitalizmus alatt kifejlesztett eszközöket, hogy többet termeljen velük, hogy mindenkinek több jusson. Az ókor általános szegénysége és a középkor lázító egyenlőtlensége helyébe az újkor általános gazdagsága fog lépni.

A legfontosabb szükségleti cikkből, az élelemből az új világ-annyit termel, amennyire szüksége lesz, ruhából, lakásból, kultúrából és végül fényűzésből annyit, amennyi a fölös munkaerőből kitelik.

A fogyasztás és a termelés legfőbb irányítója a statisztikai hivatal, amely a szükségleteket és a termelőeszközöket nyilvántartja. A termelés menetét az üzemben a termelők irányítják. A vezetésben azonban a fogyasztók ellenőrzik a termék minőségét és a termelővel együtt állapítják meg a csereértékét, a meglévő technika teljes kihasználtságát, továbbá azt, hogy mennyit termeljenek; szükség van-e egyáltalában arra az üzemre, vagy nem lehetne-e másutt ugyanazt olcsóbban előállítani, hová kerül a termés, honnan jön a nyersanyag, hogyan pótoltnak a hiányzó munkások és hová tétessenek a fölöslegesek. Szóval biztosítják a társadalommal való együttműködést.

Az elosztás és a forgalom (vasút, posta) lebonyolítása közgazgatási föladat.

A termelés rendkívüli mértékben fokozódik, még abban az esetben is, ha a technikai tökéletesedés a mai fokon megállana, mert:

termelni fognak a nők, kik a mindent házhoz szállító fogyasztási szövetkezetek, gépekkel fölszerelt közös konyhák, központi fűtések, liftek és vacuum cleanerek által a legtöbb házi cselédmunkától fölszabadulnak és mert nem tudnak többé nemiségükből megélni;

termelni fognak a gyermekek, eddig gazdag szüleik kényeztettei, vagy züllött szüleik áldozatai — és kiket legtöbbször a tőkétől kiéheztetett tanítók jórészt haszontalan tanulással és játékkal öltek hatéves koruktól huszonnégyig. Az iskolai föladat megoldása egyúttal gyakorlati munka lesz, ez a tanulás eredményét nem fogja kisebbíteni. A szoba játékból eddig is nagyobb élvezetet nyújtott a slöjd, mint a lovaskatonák föállítására és földöntése. A mérnökjelölt szerkesztési föladata nem lesz kevésbé tanulságos, ha tanára nemcsak annyira javítja ki, hogy megosztályozhassa, hanem a kivitelre is alkalmassá teszi. A diák a gép megépítésében is résztvesz és ebből új tapaszt

talatokat szerez a következő konstruáláshoz. A tanulásból gyakorlati eredmény lesz és nyer tőle az élet és iskola;

termelni fognak az öregek, mert nem rokkannak meg korán. Ha pedig fizikai erejük gyengült, még találni nekik való foglalkozást, amely a társadalomra hasznos és nekik élvezetesebb az unalmas halálvárásnál;

nem fog elveszni a betegség alatt elmulasztott munkának és a gyógyításra fordítandó energiának túlnyomó nagy része, mert az egészségesen nevelt, értelmesen élő, jól táplált, tiszta munkahelyen dolgozó és nem fertőzött levegőben tartózkodó emberek között jóval kevesebb lesz a beteg;

termelni fognak azok, akik eddig csak uralkodtak: a dinasztiaik, a főpapság, a nagybirtokosság, a részvényesek és a háztulajdonosok, szóval az emberi butaság, a föld és a tőke járadékainak élvezői;

hasznos munkát fognak végezni azok, akik eddig csak a fentieket védték: a katonák és a közigazgatás nagy része;

nem fognak kárbaveszni a sztrájkoló munkások munkanapjai és szándékos rombolásai. A munkások nem lophatják a napot, mert ellenőrzik őket a velük dolgozók, akik eddig a kapitalizmus gyűlöletében voltak egyek, ezentúl pedig a társadalom gazdagságának egyenlő részesei;

produktív munkát fognak végezni azok, akiknek eddig abban merült ki hivatásuk, hogy a régi világot ostromolják: a munkás vezérek, a sztrájkra, szabotázsra, anarchiára, forradalomra izgatók;

maguk fogják kenyerüket termelni az ügyvédek, ügynökök, kereskedők, akik eddig egymás vagy a harmadik kezéből csavarták azt ki;

okosabb célra fog fordítani az az energia, amely a máramarosi búzát Pesten örölteti meg s a visszaszállított lisztből Szegeden csináltat tarhonyát, hogy ismét Pesten, Bécsen, Krakón, Lembergben át csempéssze Csernovitzba, Máramaros szomszédságába;

nem fog bennünket a tőke arra kényszeríteni, hogy hosszabb idővel és több szénfogyasztással a Margithídról a Vilmos császár-úton, Rákóczi-úton olcsóbban érkezzünk a Keleti pályaudvarra, mint az ugyancsak megépített rövidebb vonalon, mely azonban más zsebeket tömne;

gazdagítani fog bennünket az az energia, amelyik előbb papír talpú bakancsot csinált s az is, amelyik ezt a hadsereggel átvéteti, följelenti, kinyomozza és eltussolja;

nem fog kárbaveszni a szezonmunkásoknak, a kőművesnek és a parasztnak munkaereje az év jelentékeny részében;

nem fog bekövetkezni a szervezetlen termelés gyakori következménye: a munkanélküliség és másrészt a túlprodukción által előálló fölhalmozódás egyik cikkben ugyanakkor, amikor a többiben hiány van;

szén, vízi- és levegőenergiát csak a legtökéletesebb műszaki berendezésekkel szabad fogyasztani. Ma még a túlnyomórossz hasznosítás nélkül vész el;

minden termelés a végsőkig ki fogja használni a technikát, az egyik üzem nem maradhat el a másik mögött, mert ezt

szabadság vagy titok védi, vagy mert lustaságból, butaságból, tőkehiányból nem tudott utánamenni. Minden dolgozónak van a maga foglalkozási körében javító eszméje s ha majd műveltebb lesz és réseit vesz az igazgatásban, érvényesíteni is tudja ezt;

nem pazarolunk el rengeteg anyagi és szellemi erőt azzal, hogy minden ország pénz-, mérték- és jogrendszerét külön kell megtanulni, hogy ugyanazon tudományos vizsgálatot a világ ezer laboratóriumában ezerszer végzik el, és hogy a félégyártmányokat különböző gyárak és országok másképpen normalizálják;

mindenki azt a foglalkozást űzi, amely hajlamainak, képességeinek legjobban megfelel s ahol tehát a legtöbbet tudja nyújtani;

megszűnik az arany babonája! Ezelőtt hiába írtak akármennyit a Duna—Tisza-csatorna szükségességéről és jövedelmezőségéről, a megépítéshez nem lehetett hozzáfogni, mert a francia bankárok inkább a Putilov-ágyugárnak adták azt a negyvenmillió forintot, amire volt aranyfedezetük. De ha meg is volt az aranyfedezet, a csatornát csak akkor lehetett megépíteni, ha tízezer földmunkás két évre elvonható volt az élelmiszertermeléstől. A jövőben, ha a statisztikai hivatal ki tudja állítani a szükséges embereket és a szükséges élelmiszert, fedezetlen bankjegyekkel fognak hozzá az építéshez. Csak legyenek meg a jó műszaki tervek, arra nem kell várni, míg a nagybankok szindikátusa a részesezés mértékében és az igazgatóság grófi tagjaiban megegyezik. Az arany élelmiszer és munkaerő nélkül nem tudja létrehozni a termelést, legföljebb megakadályozni. Az arany szerepe a gazdaságban vagy zéró vagy negatív: az új rendezés kihagyja ezt a leleplezett szereplőt.

Pontos számításokra és annak igazolására, hogy mennyivel lesz gazdagabb a jövő, itt nincsen hely. Ez többkötetes részletmunka. Itt csak az eredmény a fontos: „A háborúelőtti Magyarország összes évi jövedelme öt milliárd korona volt. Ebből 20 millióra főlosztva, átlagosan 250 korona jutott volna egy lélekre. Az egyenlőtlen elosztás folytán azonban az alsó határ (a cigányurdé) 40 korona volt, a felső pedig (I. Ferenc József) 20 millió korona. A tőke tehát félmilliószor többet dolgoztatta az egyiket vagy talán félmilliószor butább volt a másik? A szervezett kommunizmusban a hozam már a mai technikai eszközökkel is tízszeres lesz, vagyis az átlag 2500 korona. A butasági, föld- és tőkejradék eltörlése után, termelő munkával alig lesz valakinek módjában többet szerezni, mint az átlag húszszorosát, viszont majdnem semmiért megkapja az átlag négyötödét. De azért nem kell kényszeríteni sem az alsót, sem határolni a felsőt. Aki akar és tud, többet termel és vagy többet fogyaszt, vagy megtakarít és később nem kell dolgoznia. Az arabnak továbbra is meglesz a joga, hogy csak egy marék rizst szerezzen s azután a tengerparti napsütést meztelenül élvezze; a másik sokat dolgozik és mindent megeszik. Az átlagember szintén maga dönti el, hogy mennyit dolgozzék és amit termel, hogyan ossza föl élelem, ruházat, lakás, szórakozás és fényűzés között. Lesz a színházban páholy és karzat, a vonatban első és

harmadik osztály. De nem lesz meg a lehetőség, hogy a megtakarított pénzből tőkét csináljon valaki, hogy rabszolgákat tartson, hogy tulajdonába vehessen földet, házat, gyárat, bányát, melyet vagy kihasznál, vagy nem használ ki, mialatt ember: társai, nélkülözik az élelmet, lakást, cipőt és szenet. A legszebb Rembrandtot sem fogja lakásába zárhatni senki.

b) *Közigazgatás, egészségügy.*

A termelésben a termelők, a fogyasztásban a fogyasztók tartják fenn a rendet, miért lenne ez másként a községekben! Az önkormányzati községet a felsőbb egység csak azért ellenőrzi, hogy olyasmit ne tegyen, ami neki árt. A legkisebb földrajzi és közigazgatási fogalom a község, ezek társulása az élelmiszerközpont és a villanytelep körzete, a folyó völgye, a hegylanc vagy a hegyerincektől bezárt medence, a közös nyelv s így tovább menve a földrészen túl a Földig, ennek összes kulturált részeit felölelve. Fölös termékét vagy nyersanyagát mindegyik szívesen kicseréli és csak azt állítja elő otthon, amit messzebről nem kap meg olcsóbban. „A vám a sok fogyasztó ellen a kevés termelőt védi.” Ennyit még a kapitalisták is bevallottak, mi tudjuk, hogy csak a tőkést védte, a munkást pedig a fogyasztóval együtt szívta ki.

A közigazgatást, bíraskodást nem hivatásos emberek végzik, hanem a termelők látják el bizonyos külön órákban, napokban és hetekben. Eddig a hivatal csupa élettelenség, lassúság- és rosszakarat volt. Az előjáró nem ismerte az életet, a felék pedig nem ismerték a törvényeket és az eljárásokat. A kasztrendszer és a súrlódások helyébe a szociális egyenrangúság és megértés lép.

Az egészség is a közigazgatást ügye, mert a beteg a köz terhe. A nyomor kicsúcsosodásai: az ipari betegségek és balesetek, a házi munka betegségei, a tüdővész, a nemi betegségek, az alkoholizmus és az idegesség teljesen megszűnnek. A nagy kultúra csökkenti az egyéb fertőzéseket is, a nagy gazdagság pedig mindenkit a legtökéletesebben berendezett kórházban fog gyógyítani. Egyébként az az ember, kit a bölcsőtől a siring orvos kísér, sokkal kevesebbet lesz beteg. Az orvostehetség főleg a tudományt fejleszti, mert a praxis és a pénzhajszolás nem nyújt több életörömet.

Gyógyszert mindenki ingyen kap, mert a szociális erkölcs ügysem fogja megengedni, hogy több keserűvizet fogyasszon valaki, mint amennyire szüksége van. Jó képzettségű és megbecsült házi orvosok fogják kis körzetüket egyéneként gondosan kezelni, specialisták, tudósok idejét csak az veszi igénybe, kiket ők hozzájuk utalnak. Tanár mindenkinek jut, mert az orvostehetségeket nemcsak a középosztály fiaiból, hanem az egész társadalomból válogatják ki. Az orvosnak nem kell bűzös tömeglakásokat fölkeresni s piszkos ágyban fekvő betegeket vizsgálni, mert ilyenek nem lesznek. Magától adódik, hogy a fölszabadult társadalom nem ismeri sem a szennyes, kevés levegőjű várost, sem a kultúrátlan, sáros-poros falut. Községek lesznek a falu és a város előnyeivel. Mindenki végez gyári, mezei

és szellemi munkát egyaránt, tehát nem kell elhanyagolt szervét drága nyaralással, sporttal rendbehozni.

c) *Nevelés, tanítás.*

A nevelést a család csak akkor végzi, ha akarja és tudja. A gyermek azonban nem lehet szülei tehetetlenségének áldozata. A társadalomnak olcsóbb hasznos tagot nevelni, mint a nevelent eltartani.

A mainál sokkal szélesebbkörű műveltség magától értetődő köztulajdon lesz. Olyan általános műveltség, amelyik az embernek az egyetemes világba való beleilleszkedését magyarázza. Megismerjük a csillagászati világegyetemet és a geográfiai földet, az élettelen anyagokat és a természeti jelenségeket, az élő szervezet fejlődését és működését, az egysejtű lénytől az emberig, a kultúra történetét és a művészet, tudomány örök kincseit, a társadalom fejlődését és törvényeit, a technikai zsenialitás eredményeit és a társadalmi termelés minden fázisát, végül a közigazgatást. Minden ember egy kicsit filozófus, művész, politikus, orvos és mérnök lesz. Persze olyan alapos-sággal és részletességgel, amennyit a kifejlődés koráig elsajátíthat.

Az iskolai tanulás határidejét az ember természetes kifejlődése szabja meg. Nem lehet a kultúra növekedésével a tanulóéveket úgy növelni, hogy a hasznosokat csökkentjük, hanem a régiek tömörítésével kell az új anyagnak helyet juttatni.

Ez a műveltség készíti elő az ember jelöltet a mainál tökéletesebben arra, hogy magát eltartsa, az életet élvezni tudja és gyakran a haladást is szolgálhassa.

A természetben, munkában fölfedezve-tanulás a rátermett és nem ideges tanító irányításával, ki kevés tanítványával individuálisan foglalkozik, nem lélekölő munka lesz, hanem elsőrangú élvezet.

A minden irányban tájékozott ember tudja majd igazán a legtávolabbi dolgokat összehozni és belőlük újat alkotni. Az elektrotechnikát az tudta előbbre vinni, aki ismerte a porcellángyártást, a gőzturbina szerkesztését az, aki tisztában volt az olajos vízgőz és a nikkelaél kölcsönös vegyi hatásával. A vasbeton-szőlőkarót nem tudta föltalálni sem a harmincemeletes házakat építő mérnök, sem a vincellér, hanem az, aki-ben mindkettőből volt egy kevés. A termelést vezető csak akkor lehet nagy, ha mérnöki tudományán kívül munkástársainak pszichéjével és a fogyasztás törvényeivel is tisztában van. Az orvosi műszereket és gépeket az orvos-mérnök fogja a leg-tökéletesebben megcsinálni.

Mennyivel helyesebben tudja egy ilyen általános műveltséggel bíró ember pályáját megválasztani, mintha a legkiválóbb frenologusoktól kapott volna tanácsot és mennyivel jobban fogja tudni embertársainak munkáját megérteni, kiegészíteni és a maga számára hasznosítani!

Az általános műveltségű emberből jó szakmunkás lesz és mint ilyen, élete végéig tovább tanulhat. A kiváló emberek az egész emberiségből válogatódnak ki s nem azokból a kevesekből, kiket a tőkés társadalom sem tudott teljesen elfojtani.

d) *Szabadság, kényszer.*

Az új társadalom az átlagembert magasra emeli, az értékesebbek kiválasztását is biztosítja, de megkönnyíti a légész kibontakozását is, mert nem kell gyermekbetegségben vagy a harctéren elpusztulnia vagy rabszolgamunkában elfásulni; de meglesznek az ambicionáló jutalom eszközei is.

Az új Petőfi hiúságát éppúgy kielégíti, ha dalait milliók éneklik, mint a mellét díszítő *pro litteris et artibus* rendjel. Azt a 20 darab aranyat, amiért a Toldit írták, még a jövő társadalom is ki fogja tudni izzadni. Galileibe és Marxba még 25 évi fegyházzal sem lehet belefojtani a gondolatot, Michelangelo még borsón térdepelve is szépet fog álmodni. Shakespeare génusza kipattanásának azt a kapitalista előfeltételét, hogy a stratordei vadorzót szülőfalujából Londonba kergessék, hogy ott színházi szolga lehessen, a kommunista társadalom is elő fogja tudni teremteni. Aristoteles, Lavoisier és Jacques Loob akkor is hajlandók lesznek dolgozni, ha a laboratóriumot nem egy gavallér mecénástól, hanem az államtól kapják és ha a kötelező hálából nem is kell esetleg valamit fölfedeztetlenül hagyniok.

Ha pedig a Fleurs & Cavaillet cég csak akkor lesz hajlandó vígjátékait szállítani, ha az elsőért gőzyachtot az Északi-tengeren, a másodikért egy vitorlást a déli tengeren, a harmadikért egy provencai antik kastélyt és birtokot, a negyedikért pedig egy modern villát és bányát a Vosgesban kaphat fizetségül, inkább ne dolgozzanak. Az új közönség izlése pedig be fogja érni Molièrrel és Aristofanesszel. Ha a budapesti villamosvasút igazgatósági tagjai csak évi 11.0.000 koronáért hajlandók havonként egyszer a közlekedés javításáról tanácskozni, hát sztrájkoljanak, munkásaik majd megpróbálják őket helyettesítem, mint ők is pótolták munkásaikat, mikor ezek nem dolgoztak. Ha a hadseregcsalókat védő ügyvédek csak milliós tiszteletdíjért hajlandók szellemi munkájukat eladni, inkább készek vagyunk lemondani a háborúról, csakhogy nélkülözhessek őket.

A nehéz fizikai és a megalázó cselédmunkát jórészt fölöslegessé teszik a gépek (melyek ma még sok helyütt hiányzanak, mert drágábbak a rabszolgáknál), a többit elvégzi a szellemileg visszamaradott, vagy a rövidebb munkaidővel jobban megfizetett. A cselédmunka elsősorban azért megalázó, mert cseléd csinálja és rosszul fizetik. Ebből sokat mindenki, mindennap maga is elvégezhet önmaga számára. Ami még fennmarad, az az időszakos társadalmi kényszermunka főladata. Ez a kényszermunka azonban bizonyára enyhébb és rövidebb lesz, mint a frontszolgálat a világháborúban.

A túlfinomodott anyát azért, hogy gyermekét maga szoptatja, kárpótolni fogja az a tudat, hogy nem a bizonytalanság, nyomor vagy háború, hanem a szabadság és boldogság számára neveli fiát.

A jövő tudósának kevésbé fogja önérzetét sérteni, ha reggel magának kell kikefélnie kalapját vagy beteg feleségének ő fog az ágyban segíteni, mintha József főherceggel vagy V. Györggyel ugyanazon tudományos akadémiában kellene ülnie.

e) *Szerelem, család, boldogság.*

A kapitalista társadalomban a szerelmi élet teljesen a gazdasági rendszer okozta üzleti szellem alárendeltje. Prostitúciós volta világos: romlottság és szüzesség, raffináltság és háziaság egyaránt árúk; nevelés, minden csak az árdragítást célozza. Vevők csak pénztárcájuk rangsorában fogadtatnak.

Ez is teljesen megváltozik, de nem erőszakolt, mesterkélten berendezésekkel. A kommunizmustól távol áll minden falanszterfantázia és a fölzsabadult élet itt is újra a természeti törvények szerint alakul. A család lesz ismét a szerelmi élet bázisa, mert az ember családias, egynejű lény (erre a két nem számaránya is utal). Formailag a család nem is fog nagyon változni. Lényegében annál gyökeresebben. Bealkonyodik a házasságnak, mint kereskedői vállalkozásnak és kereskedelmi cégnek. Az emberiségre leírhatatlan hasznot hoz a kényszerházasság megszűnése. Testi és szellemi fogyatékosokat nem tarthat, szépíthet a pénz és a fajfönntartás törvényeihez híven a szaporítást a kiválóak fogják végezni. Oly automatikusan, hogy az eugenikusok szinte fölöslegessé lesznek. A szerelmi élet természetesen az érettség korával kezdődik, megszüntetve a testi és lelki betegségek rémeit. A gyermek megszűnik teher lenni, mert csak annak lesz gyermeke, akinek a gyermek öröm s aki föl is akarja nevelni. A kultúra összes eszközeit fölhasználhatja mindenki, hogy ezt kedvére szabályozza. A termelés és fogyasztás szempontjából indifferens, hogy sok ember van-e vagy kevés. De azért elnéptelenedéstől nem kell félni. A pénz uralmának megsemmisülésével a szerelem visszatér azt a föladatot szorgalmazni, melynek megoldása a célja. Minden ember legelemibb vágya gyermekeiben tovább élve, a halhatatlanságnak adni át magát. A közösség érdekét csak a korcs utódok sértik. Már az apai és anyai önzés is gondoskodik arról, hogy egészséges, szép gyermekei legyenek, de meg a szerelmi élet terén is vezetni fog az új társadalom gyorsan kifejlődő erkölcsé. Az erkölcs és szabadság képlete egy lesz. Minden cselekedet szabad és erkölcsös, mellyel a társadalomnak használunk és minden tilos, amellyel annak ártunk. A szabad szerelem nem állandó körtáncot jelent, hanem a megtisztult vágyak lehetőségét. A lelkiek kifejlődése pedig oda vitt, hogy a szerelem nemcsak a testi egyesülést keresi, hanem méginkább a tartós szellemi együttélés, a barátság kívánalma az, mely a féltékenység elsődleges érzetével, a gyermek által összekapcsolva, a családi élet igazi tisztaságát teremti meg.

A megújított élet a boldogság útjára vezet bennünket. Tudjuk, hogy a boldogságot vágyaink teljesülése, hajlamaink kielégítése jelenti. Az egyéni óhajok különfélék. A szociális világrendnek nem lehet föladata ezeket egyenként teljesíteni, de azokat a mindenkiben közös, egyetemleges vágyakat, melyek eddeig oly hangosan sajoztak, lecsendesíti. Hiányzott az anyagi jólét, ezt olcsón megkapja mindenki, a szabadság és szerelem is megadatik. Nem kell azért visszafordulni, a kultúra magaslátán is meg lehet találni ennyit, sőt itt új vágyak fakadására új kielégülések virulnak. A balgaság boldogságának helyét a toldás átértő rá alkotó boldogsága foglalja el. Hiszen mindenki-

nek alkalmá lesz műveltsége révén a köztulajdonba került műkincseket élvezni és sok szabad idejében még alkothat is. Világot látni, utazni nem a kiválasztottaknak lesz privilégiuma. De a boldogság a bajok hiányától is függ. Az írott szabályok ugyanazok lesznek, mint a természet törvényei. Könnyű lesz őket megtanulni, még könnyebb betartani. Nem kell hazudni, nem kell lopni és verekedni. Hova tűnnek az izgató kenyérharcok, a kényszerpályák, a tömeg járványok, az idegesség, a durva cselédek, a háborúk, a forradalmak és a bolsevizmustól való rettegés?

Az ember napjainkig a boldogságot naiv individualizmussal hajszolta, azt hívén, hogy csak másoktól rabolhatja el. De már átalakul s a kommunizmusban végleg be fogja látni, hogy a társadalom az egyénért van és az egyetlen tőke, amely létezik és amelyet akkor is kamatos-kamatjával kap vissza: a társadalmi szolidaritásért hozott egyéni lemondás. Ez el fog fojtani minden közösséggellessé hajlamot.

* * *

A kommunizmus gondolatát a kizsákmányolás fölismerése szülte. Eleinte csak az ezt legtisztábban látó ipari proletár harcolt érte, de a jövőbe pillantva kitűnt, hogy nemcsak az alulievőket emeli föl, hanem a már felsőknek is olyat nyújt, amit csak ő hozhat. Bebizonyult, hogy a börtön lerombolása nemcsak a rabokat váltja meg, hanem az öröket, sőt a börtönök tulajdonosait is. A harc kifejlődött. Már verik a végső roham riadóját. De még elkerülhető a véres tusa, ha a dolgozók értelemre ébredve, együtt vonulnak be Kánaánba. Hol késik még a belátás? Ki fogja védeni a proletároktól megrohant bástyát?
Világ dolgozói egysüljete!

II. Az átmenet.

a) *A proletárdiktatúra.*

Tisztában vagyunk mai hajléktalanságunkkal, az építést tehát sürgősen meg kell kezdeni, hogy a fölemelt, befedett épületbe mielőbb behurcolkodhassunk. A befejezést és bebutorzást már belülről annál gyorsabban végezhetjük.

A munkát csak olyan parancsok kiadásával lehet megindítani, melyeket a dolgozók biztosan követnek.

Egy proklamációval az összes bér munkások fölszabadulnak. A gyár és a föld azoké, akik ott dolgoznak. A haszonbérbe, vagy felesbe adott kisbérlet a megművelő családé, az egyben kezelt nagybirtok pedig együtt marad és szintén a rajta dolgozók tulajdona.

Mindenütt megalakíttatnak a munkás- és katonatanácsok. Az összes élelmiszereket azonnal összehordják s a rablókkal szemben a katonatanács karhatalmának védelme alá helyezik. A föltárás és összegyűjtés nagyon könnyű lesz, mert a volt tulajdonos tudja, hogy az eldugott anyag csak veszélyt rejt magában és a köz részéről semmiféle oltalomra nem számíthat. A tanácsnak átadott élelmiszerért esetleg még kap ellenértéket, vagy legalább részesedést belőle, az elrejtéssel azonban csak fosztogatókat csal házába. Ellátásban csak a tanács útján lehet

részesülni. Aki a kirótt munkát nem végzi el, nem kap élelmet. Aki aktíve szegül ellen, afölött a munkástanács ítélkezik és a katonatanács végrehajtja az ítéletet.

Új pénz bocsátatik ki, mellyel minden előbbi értékpapír elveszíti forgalmi értékét, az elrejtés tehát itt is céltalan. A tőke helyében legföljebb csak vagyon maradhat s ez is, maximuma, nehogy ellenakcióra számottevő összeg lehessen egy kézben. A vagyonekobbzás mindenkit mielőbb arra kényszerít, hogy részt vegyen a társadalmi munkában. Egy családfőnek 300, együttélő családtagnak legföljebb 200 ezer koronája maradhat. Ebbe a legegységibb használati cikkek (bútor, ruhanemű) is beleszámítatik. A fölbecslésnél a becsülő azt, amit magasabbra értékkel, mint a tulajdonos, egyszerűen kisajátítja a tulajdonos véleménye alapján. Szóval nem kell hosszas alku, vagy bíróság. Bitorolt jogok: gyógyszerári, kéményseprési, italmérsi s egyéb üzleti privilégiumok nem ismertetnek el. Ami nincsen közvetlenül egyéni kézben (ingatlan stb.), csak akkor vétetik figyelembe, ha a tulajdon olyan régi időpontra (pl. 1914-re) vezethető vissza, mikor még az eltitkolás és félrevezetés nem volt szokásos.

A helyi tanács képviselőt küld a központba, a központ pedig megbízottat a decentralizált szervekbe. A központtal, szemben az engedelmességet garantálja az, hogy a forgalom, és a csere irányítása csak a központon át történhetik és főleg az, hogy a magasabb intellektus könnyebben eltalálja mi jó és mi kell az alsóbbnak, mint megfordítva.

A központ székhelye egyelőre a volt állam fővárosa, mert ennek van a vidékkel a legjobb összeköttetése. Ide futnak össze a vasút és telefon száalai és innen szokta meg az irányítást a tömegpsziche.

A hivatalos lap mindenkinek ingyen jár és mindenkinek érthetően magyarázza meg a társadalom célját és a központ rendelkezéseit. Földrajzi és foglalkozásbeli közösségek érdekeik megvitatására és propagálására külön szaklapokat adnak ki.

A tanácsok lefoglalják a ruházati és egyéb árukészleteket is s ezeket az ellenőrzésük alá helyezett, fogyasztási szövetkezetekbe juttatják. A lakás- és bútor kérdést, amennyiben nem lehet a szükséglettel a termelést megvární, szintén a tanácsok gyors és energikus intézkedései oldják meg. Az összes bankok fölszámolnak. Egyetlen új bank kell: lesz a jegybank és az adópóntár, itt bonyolítódik le a clearingforgalom.

A központi tanács gondoskodik a pénzen és a többi forgalmi eszközökön kívül a gépekről és — ahol szükséges — megfelelő tanítókról, vezetőkről.

A munkástanács igyekszik: mindenkit munkába állítani, hisz ő nemcsak a készletek és a munkaerő, hanem az új produktumok fölött is rendelkezik.

A tanácsok egyelőre létminimumot állapítanak meg a munkanélkülieknek, egy magasabbat a munkaképteleneknek s ennél jelentékenyen többet a dolgozóknak. Az először fölvetett számokat az idő tapasztalatai alapján kiigazítják.

b) *A diktatúra lebontása.*

A gyűlések és lapok útján egymással állandóan érintkező tanácsok módszere folyton javul, tökéletesedik. Ami egyik helyen bevált, meghagyják s másutt utánozzák. A helyzet tisztázását az előljáró szovjet-köztársaság példája nagyon megkönnyíti.

Lassanként mindenki a legalkalmasabb helyre kerül, hol legtöbbet tud használni. A háborús mozgósítás is az első napokban minden embert éppen csak hogy beöltöztetett 8 numerusával szerepeltetett, később azonban a legtöbben helyükre kerültek. Miként a legjobb pacifistából a háború megmásíthatatlan ténye kitűnő orvost, mérnököt, organizátort nyert a maga számára, úgy tudja rövidesen a proletárdiktatúra is a maga szolgálatába állítani a részletmunkánál azokat, kiknek nem ideáljuk a kommunizmus.

Az eddigi tanítókon kívül tanítani fog a központ részletesen kidolgozott utasításai alapján a pap, mert örül, hogy megtalálta létjogosultságát, a hadseregből erre a célra kirendelt tiszt (a magyar tiszt többnyire dzsentriszármazású s van valami vonatkozása a földdel, faluval), kinek könnyebb lesz a fölvilágosító-szervező munka, mint pénz s hatalom nélkül az ellenforradalom lehetőségei iránt szimatolni s ugyanakkor az élelmszerkiosztásból kizáródnak. Segíteni fog a nemzetiségi vidékről elmenekült közigazgatás és tanítóság s meg fogja feszíteni izmait az eddig közönyös polgárság nagy része, mert most neki a legsürgősebb, hogy a kátyúból künn legyünk.

A főlöszleges vagy nagyon tökéletlen üzemek hamar megszünnének. Másrészt megnyílik annyi új telep, hogy a legfontosabb szükségleteket fődözni lehet.

A fogyasztási szövetkezetek adatai alapján a termelés ezekkel hamar összhangba kerül. Megállapítják minden termék csereértékét, árát. Azonban tisztán a reá fordított munka, nem pedig a kereslet és kínálat viszonya alapján.

Kialakul a fizikai munka mértékegysége. Hamar eldől, hogy a mechanikai teljesítmény, a lóerőóra, vagy pedig az anyagi eredmény, például 100 kg búza-e a célszerűbb egység. A szellemi munkát sem idővel, sem látható eredménnyel a legtöbbször mérni nem lehet. De a magasabb értelmiségű közvélemény bizonyára jobban fogja tudni érzékelni, mint a mai rendszer. Egyébként nemcsak az orosz példa, hanem minden szellemi munkára alkalmas, ember is őszintén vallja, hogy ugyanazon díjazás mellett szívesebben szerkeszt gépeket, mint hord szemet és inkább miniszter, mint írónok. A szellemi munkát vagy az fogja végezni, kit ezzel a közvélemény megtisztel s azt meg is fogja fizetni, vagy pedig aki erre önként vállalkozik és aki később vagy elnyeri az elismerést, vagy nem. Hasonló problémák eddig gyakoribbak voltak.

A munkástanács kiveti magából a nein oda való elemeket. Élre kerülnek azok, akik el tudtak tanulni az üzem irányításából, ellenőrzéséből legalább is annyit, mint amennyit ehhez a régi részvénytársaság igazgatósági tagjai és az iparhatóságok értettek.

A társadalom hamarosan megérti az új világot, mert a nagytöbbség már nyert vele. Az átalakítás, megnyugvás nagyjából már mindenütt megvan, vagy legalább akkora területen, hol minden nyersanyag fölhalmozható és minden szükséglett cikk termelése lehetséges. Az új rendnek már több a konzervatív-je, mint az ellenforradalmárja. A nyomás enged; a diktatúrát fokozatosan leválthatja a demokrácia, melyre rábízhatjuk, hogy folytatni akarja-e az államkommunizmus felé, vagy amely, ha úgy tetszik, visszacsinálhatja az elmúltat.

Köszönet nektek, milliárdosok, a fölhalmozott tőkéért, melyet nekünk gyűjtöttetek s még nagyobb köszönet elnyomorításunkért, amely öntudatra ébresztett, üdv az imperializmus dicső hadvezéreinek, kik a háborút elveszítették és forró hála a kapitalizmus szent szövetségének, mely a háborút megnyerte. Dicséretté a polgári demokrácia mert az sohasem volt demokrácia.

c) *A diktatúra enyhítése.*

A proletárság nem fogja ingyen kiadni kezéből a diktatúrát, de jóhiszemű teoretikusai sem mondhatnak le a kommunizmus fölülről való bevezetésének ezen biztos és gyors eszközéről. A nőekkel és titkosan szavazó angol demokrácia a militarizmus mellett döntött. Ilyen népszavazás nekünk nem kell! De az angol kapitalizmus is csak akkor merte magát rábízni a demokráciára, miután a szószéken, iskolában, sajtóban öt-hatezer évig előkészítette ezt a szavazást. A mi abszolutizmusunknak elég lesz talán öt-hat év, hogy az oktrojált kommunizmusról megkérdezhesse, elég volt-e, vagy tovább akarod csinálni?

A diktatúra csak annak lehet nehéz, aki eddig úr volt. Annak pedig egyszerűbb magán úgy segítenie, ha az árral úszik, ha az építőkkal épít, mintha a romlásban hiába erőlködnek.

Az értelmesebb középosztály ne vegye továbbra is cirkusz-nak az alsók és felsők élethalálküzdelmét, hol mindig annak kell tapsolni, amelyik győzni látszik. Ne legyen senki szíve mélyén filantróp-szocialista, szíve legmélyén pedig vértől ájuldozó, gyáva pacifista-ideológiával konzervatív, hanem értse meg, hogy miről van szó és segítsen.

Tanuljatok, hogy taníthatatok! De ne abból a sajtóból, melyik két-három nap alatt le tudta tagadni háborús uszító múltját, hogy azután naiv bujkálással két-három hónap múlva újra kimerészkedjék.

Minden előbbi progresszív szellemi mozgalomnak örök szégyene az az impotencia, mellyel a parasztot elhanyagolta, remélve, hogy belőle úgyszólván nemsokára ipari proletár lesz. A kiskgazdát átengedték a junkernek, a cselédet és napszámost legföljebb a klerikalizmus méltatta. Ha ma indul meg a parasztok szervező-tanító napilapja, mely minden szellemi szükségletét ellátja és ezáltal minden egyebet kiüt a kezéből, még *Népbarát* lehet ennek a címe, de pár hét múlva már földalatti véres lapok uszítják egymással szembe a kiskgazdát és a proletárt, kik között eddig sohasem volt érdeellentét. Műveltségük, erkölcsük, életmódjuk nagyjából közös, miért kell átmenetileg ellentétes ideológia?

Az ipari munkásságnak, a progresszív intellektuelnek emberöltön át volt vezérei miért igyekeznek kapkodásukkal lejártni magukat? Miért nem pótolják eddigi sikereiktől jólakott, öncenzúrában kéjelgő lapjaikat új, az időktől meg nem ijedő fórumokkal?

Egy-egy, a falusi és városi közönség számára írt napilap néhány hónap alatt rendkívüli mértékben hozzájárulna a helyzet tisztázásához s emellett fölszínre vetné azokat az új embereket, kik az új problémákat meg tudják oldani.

Mindenesetre jobban bízunk azokban, kik a legtávolabbról közelednek felénk, mint azokban, akik bennünket vezettek, de később előlünk visszakanyarodtak.

III. Az aktuális problémák megoldása.

Tudományosan levezetett módszernek az a próbaköve s az adja meg értékét, ha gyakorlati föladatak megoldására alkalmasnak bizonyul. Ezer és ezer probléma mered felénk, melyeken hasztalan emésztették magukat a múltban és a jelenben a legmélyebb bölcsek és hiába véreztek az, emberiség legjobbjai. Nem tudtak célhoz jutni, mert valószínűleg helytelen úton jártak vagy helytelen volt a kiindulási pont. A főntiek alapján szinte gyerekmunkává egyszerűsödik sok minden, amiért hiába dolgoztak nagy államférfiak, taktikáztak ravasz jogászok és harcoltak fanatizált katonák.

Korunk legjobban izgató kérdései három csoportra oszlanak: általánosak, pártok és végül az egyéni és kisebb csoportok problémái.

a) *Általánosak.*

A termelés megindítása és a rend helyreállítása mindennél fontosabb, de ezt a proletárdiktatúra már el is intézi. A tőkés nem amerikázhatnak, mert tőke már nincsen. Az értelmes munkások lelkesedve fognak a dologhoz, mert ezentúl maguknak termelnek. A csőcselék nem tud rabolni, koldulni, kénytelen lesz tehát engedelmeskedni. Sőt dolgozni fognak rövidesen az első fejezetben felsorolt improduktív kategóriák is, ami a háború-elpusztította javak helyreállítását meggyorsítja.

Szenet hamar kapunk, mert a szénvidékek élelemben sokkal szegényebbek, minthogy velük szemben a köz nyomása ne lenne eredményes. A kezeink között levő bányákban, a termelés fozozható, mert az összes segédmunkát egyebünnen odaterelt munkanélküliekkel végeztetjük. — Az első megmozdulásra a gazdagok pincéiben a jövő évre elrejtett készletek is elegendők.

A termelést a mai zűrzavar nem tudja megindítani, sőt mindennap csökkenti, mert a tőkésnek kevés hasznót és biztonságot, a munkásnak pedig a kedvező hatalmi helyzet elvesztését jelentené. Sokat bizonyítani itt nem kell, a tény eleget bizonyít. Egyébként azok, kik a termelés megakadásának, okát egyszerűen a szénhiányra vezetik vissza, tekintsenek Németországra, Csehországra, Német-Ausztriára, vagy éppen a Resicza-Anina vidékére, hol együtt vannak a nyersanyagok s nincs szükség szén-diplomatákra s mégis sincs szén, mert a bányászat éppúgy megakadt, mint a többi termelés.

A békekötés ügye is világos. Ha az ellenséges államok népei mindenütt elkergetik a háborúcsinálókat, a fölülkerekedőknek nem is kell békét kötni, mert a fölszabadult népeknek előbb nem is volt módjukban egymásnak hadat üzeni. De — a világháború példái szerint — ha csupán az egyik félen van is népuralom, akkor is könnyebb a béketárgyalás, vagy legalább a fegyverszünet elérésére, mintha mindkét oldalról kapitalisták tárgyalnak. Ha az entente imperialista urai még évekig is fönn tudják magukat tartani, akkor is kevésbé reményteljes és kifizetődő számukra a kommunizmus nyakán ülni, hol mindenki gerillaharcban védi magát, mint a polgári renddel bíró államot kiszipolyozni.

Országhatárokat stratégiai szempontok, történelmi múlt, vagy gazdasági egység szerint állandóan megvonni nem lehet, mert a fegyverekkel változik a stratégia, az idővel a történelmi múlt, a technika és a közlekedés fejlődésével pedig a gazdasági egység. Lemondunk a határ fogalmáról s megszűnik a határ kijelölésének és megvédésének gondja. Bizonyos nagyobb és egymással szorosabb kapcsolatban levő területhez mindennap csatlakozhatnak, illetőleg leválhat belőle az, akinek valóságos vagy vélt érdekei szerint így célszerűbb.

Különböző nyelvű és kultúrájú embereknek szintén csak ez adhatja meg a teljes szabadságot, mert a kantonokban még mindig akad egy kisebbség, melyet a többség uralma elnyomhat. A polgári rend, a tanítás, közigazgatás, katonai vezetés magasabb fokán kénytelen egy főnyelvet választani. A kommunizmusnak nem kell a kisebbséget semmiféle közösségre rákényszeríteni: élhet, mint állam az államban.

A háború költségei a kommunisták véleménye szerint már ki vannak fizetve, bár, akiknek volt rá pénzük és akiknek kellett a háború, azt hitték, hogy nekünk csak előleget adtak. Az állam adósságai közül csak azokat ismerjük el, amelyek egy-egy személynél a vagyonmaximálás után fönnmaradnak. Ezt pedig a radikális elkobzás bőven fedezi. Ezer adófajon, azok törvényvétevési és behajtási módján törhetik fejüket évekig eszes pénzügyminiszterek: az életrevaló polgár egy nap alatt megtalálja a kibúvót még akkor is, ha nem olyan naiv, mint pl. egy teljes vagyonkataszter fölvétele s a kijátszása szigorú megtorlásai. Ehhez annyi becsüs, ügyész, bíró és fogház kellene, amennyi ember még a világháború és a spanyoljárvány előtt sem volt a földön.

A háborús vérvesztés pótlása is a kommunistákat aggasztja a legkevésbé. Nekünk nem kell a *revanchera*, vagy újabb győzelemre nagy katonaság, nem kell bérlenyomó tartaléksereg, nem kell minél több császári alattvaló, nem kell minél számosabb hazafias hírlapi előfizető és nem kellene minél nagyobb statisztikai számok.

b) Pártok.

A hazafiság igen tiszteletreméltó és tartalmas ideológia, de a polgári rendszer mindig háttérbe szorította. A kommunizmus egyfajú népen belül a legnagyobb ellentétet, az osztálykülönbségeket eltörli. Belső baj nem örölvén a nemzetet, egész-

ségesen és egységesen dolgozhatik kultúrája fejlesztésén, közkinccsé tevésén, valamint azon, hogy a népek nem egymást le-bunkózó, hanem egymást ösztönző, buzdító versenyében elől lehessen. Az agresszív hazafiságot a világháború folyamán a legilletékesebbek minden oldalon letagadták. Nem kutatjuk, hogy őszinteség-e ez, vagy gyávaság, de az bizonyos, hogy most elég gyávák a kommunizmus ellen azzal érvelni, hogy ez a hő-dító háborút, a másik hátán való fölemelkedést lehetetlenné teszi.

A *pacifizmus* a világháború előtt nagyon gyöngé mozgalom volt és tudománya kiépítetlen. Talán, mert nem vették komolyan szükségességét, vagy pedig helytelen úton jártak. Lelkes tudósok és agitátorok agyondolgozták magukat, de nem talál-ták meg a népek szövetségébe való belépésnek kényszerét s a döntőbíró-ság elismerésének megnyugtató garanciáját. Talál-jatok érdeket, vagy jelszót, mellyel a kommunista társada-lom népeit egy más ellen harcba lehet vinni! Ellenkezőleg a jövő a pacifizmusnak nagyobb tartalmat ad. Megszűnnek az együtt-élők állandó ellenségeskedései, mert nem lesznek osztályok; nem háborúskodhatnak időközönként a szomszédos országok, mert nem lesznek határok, de nem jelent veszélyt a fajok har-cának dogmája sem. Militarista-tudósok egy évtized óta szere-tik Európát Kelettel, a japán-kínai fölkerekedéssel rémítgetni. A kultúremler nem várja meg a vadakat, hanem elébük megy, mint hittérítő és megtanítja őket arra, hogy a mi mintánkra, szövetségben jobban fejlődhetnek. De ha ők mégis vakon köve-telnék a véres tandíjat, akkor a fejlett, egészséges, művelt, sza-bad, Európa öntudatos hadserege jobban fogja tudni, hogy mit véd, mint mikor az ágyúgyárártól irányított sajtó lelkesítette.

A *liberalizmus* a tőke béklyói mellett csak vágy és ábránd volt. Az anyagi függetlenség és műveltség; folytán a cselekvési és propagandaszabadság nem lehet a közre veszélyes, mikor a társadalom biztonsága fölött intelligens tömegek fognak őrkdni s a nép el tudja bírálni, hogy mi üdvös, mi káros. A szervezett társadalom rövidesen olyan simán működik, hogy alkalmazkodási kényszer helyett a szabadság anarchizmusában érezzük magunkat.

Ez lesz a *demokrácia*, mert a nép érett lesz arra, hogy kormányozza, vagy pedig megvalósul Plato álma, hogy filozó-fusok vezessék a világot, mert ezek a filozófusok nem a vélet-lenségből, hanem az egész társadalomból vetődnek fölszínre. Az emberiség megérti őket s ők is az életből fognak kiindulni, mert meglesz az általános, érett műveltségük.

A *vallási meggyőződést* anyagi és, nevelési kényszer nem befolyásolja. Minden hívőt boldogítani fog, hogy csak őszinte emberek mennek vele egy templomba. Lehetséges, hogy a ter-mészet-tudományos világnézet kiöli az emberből a miszticiz-musra való hajlamot és az istenhitet, de az biztosan nem *fog* fájni senkinek, hogy állami vagy egyéb nyomás folytán nem engedelmesskedhetik vallása parancsainak (nazarénusok stb.). Az ingadozó isteni erkölcs helyébe a társadalmi szolidaritás erkölce fog lépni.

A *zsidókérdést* alig lehet külön tárgyalni. Mint vallási, faji, gazdasági vagy modorbeli kérdés ezekkel együtt megoldódik. Kereskedő és lateiner vezető foglalkozásaikat nem tarthatván fenn, vagy beolvadnak néhány emberöltő alatt, vagy pedig, akik egymás között szeretnek jobban élni, azok közös területekre vagy legalább is több szigetre húzódnak össze.

e) *Egyéni és kisebb csoportok.*

A régi világ szomorú örökségének, a rokkantaknak az állam szívesen megadja azt a munkaalkalmat, amelyikben legtöbbet produkálhatnak s nem lesznek terhére. Az osztályok állama vagy vállalkozó kézre játssza őket, vagy nem engedi dolgozni, nehogy az épeket tegyék munkanélkülivé. Koldulási engedélyt nem kapnak sem ők, sem az öregek, mert ezek a nyomtatványok — a többi kiváltságos levéllel együtt — a termelés megindításakor az első kazánbegyűjtáshoz kellene.

A jövőben fölösleges uraknak sem kell éhen halni, sőt fát vágnok sem az átmeneti idő alatt. Komoly munkához, ők nem értenek és többre kerülne a hajcsár, mint amennyi hasznot az ki tudna belőlük préselni. Szerényen megélhetnek abból, amijük a vagyonmaximálás után maradt, azután pedig akad nekik megfelelő és jövedelmező foglalkozás is. Például szervezhetnek vándorszínész-csapatokat. A magyar nép állítólag szereti a fényt, pompát, a köztársasági formára is csak azért határozta el magát olyan nehezen, mert nem akart a koronázás ritka parádéjáról lemondani. A most már ráérő királyok, főhercegek, püspökök, grófok, tábornokok és egyéb méltóságok faluról-falura járhatnak és jó pénzért a nép mindenütt élvezheti az eredeti szereplőket, koronát és kosztümöket.

A szükségszerűséget idejekorán megértő és használható gyárosok, földbirtokosok helyükön maradnak, mint termelésvezetők. Ezeknek az átmeneti időben a még kicsiny produktivitás esetleg nem tud annyit nyújtani, mint amennyi mellett kedvvel dolgoznának. He addig a megmaradt vagyonból hozzápótolhatnak.

A közigazgatási és kereskedő zseninek tere továbbra is megmarad, sőt fokozottabb mértékben lesz szükség rájuk, mert sokkal átfogóbb és szövevényesebb szervezetet kell megteremteni. A tőke az ilyen tehetségeket csak korlátolt számban tudta elhelyezni, érvényesüléshez juttatni. Most annál jobb, minél többen jelentkeznek, mert annál tökéletesebb lesz az új rend.

A korát megelőző tudós és művész küzdelme is könnyebb, biztatóbb lesz, mert életfeltételeit kevés kényszermunkával megszerezheti és a művelt társadalomban hamarabb talál megértésre.

A társadalmon kívüli életet hirdető anarchisták és egyéb különcök is nyugodtan hódolhatnak hajlamaiknak, ameddig azzal másokat nem zavarnak. Nem fognak tőlük adót és katonát követelni; formaságokra sem lesznek kötelezve.

Az egyéni jószívűségnek s az örökös társadalom javító agitátoroknak valószínűleg kevés terük lesz a boldogság országában. Elismerjük, hogy ezekről nem tudunk kellőképen gon-

doskodni. Talán ez lesz az a hiba, mely nélkül nincsen rend, az az árnyoldal, mely nélkül nincs élet, az a napfolt, mely nélkül nincs nap.

* * *

Új világ van születőben: Harccal, kinnal lassítva, vagy együttműködéssel, fájdalommentesen gyorsítva. A mag el-hintve. Vannak, akik még mindig nem hisznek a kikeletben, vagy a csira elfagyását reménylik. Ezek felé a mai romhalmaz Sámsonjának, az utolsó császárnak csatakiáltását süvítjük: „Mi a békét akarjuk, de ha ránk kényszerítik a háborút, becsülettel kitartunk a végső győzelemig.”